

१०५

१०५ ॥ १३४
७४

हिंदुस्ताननो इतिहास.

—
किम्मत ३ आना,

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

A
SHORT HISTORY OF INDIA

FOR

The use of schools and private students

BY

LALUBHAI JAMNADAS.

हिंदुस्तानનો ઇતિહાસ

સંક્ષેપ રૂપે.

હિંદુસ્તાન માહેલા રાજાઓની વંશાવળી તથા જાણવાળેગ
હકીગત સાથે

સ. યુ. નિશાળોમાં ચાલતા ચોથા ધોરણને માટે

રચનાર

લલુભાઈ જમનાદાસ.

આવૃત્તિ પેહેલી.

સન ૧૯૭૮.

સંવત ૧૯૩૪.

Price 3 annas.

Ahmedabad :

Printed at the Ahmedabad United Printing and General
Agency Company Limited at Mama's Haveli by
RANCHORLAL GUNGARAM.

Registered for Copy-rights under the Act XXV of 1867.

The right of translation and all other rights reserved.

સુચના.

નીચે સહી કરનારની ચોપડી વેચવાની ડેપોટ છે. જ્યાં કે સઘળી તરેહની અંગ્રેજી ગુજરાતી સીરીસો તથા બીજી બધી જાતની અંગ્રેજી ગુજરાતી વારતા, સરકારી, ગુજરાતી તથા અંગ્રેજી નિશાનોમાં ચાલતી બધી જાતની ચોપડીઓ, તમામ મીનીંગો ગુજરાતી સીરીસોના અરથો, તમામ તરજુમાઓ, સઘળા દેશની ભૂગોળ, તથા ઇતિહાસ વગેરે પરચુરણ બાબતોની ચોપડીઓ જેવાં કે ગાયનો, ગઝલો, અને રાગોમાં ગાવાની ચોપડીઓ આખ્યાનો તથા શાસ્ત્રી ચોપડીઓ જેવી કે ભાગવત, રામાયણ, ગુજરાતી તેમજ સંસ્કૃત. વળી અહોનાં પાઠની બાળબોધી ચોપડીઓ, હિરદુ ભાષાની ચોપડીઓ, મરાઠી ભાષાની ચોપડીઓ, અને બીજી સઘળી જાતની ચોપડીઓ વેચાય છે. તેમજ ગ્રંથ કર્તા પાસેથી કમીશનપર પણ રાખવામાં આવે છે.

સામટી લેનારને સારી રીતે કમીશન આપવામાં આવશે. દેશાવર વાળાએ પોષ્ટપેડ કાગળ લખીને મંગાવી લેવી. અને તેમજ બદોબસ્ત પણ કરવો હોય તો કરવો.

લલુભાઈ જમનાદાસ.

બુકસેલર.

કેળાપીઠના પુલની પાસે નવી સડક ઉપર.

સઘળા હક ગ્રંથ કસીનેજ સ્વાધીન છે.
તેમજ કોપીરાઈટ પણ નાંધાવ્યો છે.

પ્રસ્તાવના.

પાંચમી અને છઠી ચોપડીમાં હિંદુસ્તાનનો ઇતિહાસ મી. હોપસાહિબે તૈયાર કરાવો, ત્યારનોજ દાખલ કીધેલો છે; પરંતુ તેની અંદર ઘણો ભાગ રહી ગયેલો છે તેથી કરીને વિદ્યાર્થીઓને તે જાણવું મુશ્કેલ પડે છે.

આવી જાતના હિંદુસ્તાનના ઇતિહાસ ઘણા થયેલા છે. તથાપી તે પ્રશ્નોત્તર હોવાને લીધે મહેરબાન એડ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહિબે ચકાવવો બંધ કીધો છે, એમ મારા જાણવામાં આવ્યું છે. પણ આ ચોપડીમાં એથી ઉલટુંજ છે. તેથી મને આશા છે કે એમાં સવાલ જવાબ નહોતાને લીધે વિદ્યાર્થીઓને શોખવો ઘણો સરલ પડશે, બધી ત્યારોખતું જ્ઞાન મળશે, અને એ સરકારી ગુજરાતી નિશાળમાં ચાલતા ચોથા ધોરણવાળાને ઉપયોગી થઈ પડશે.

આ ચોપડી તૈયાર કરવામાં મેં બીજા કેટલાક અગાઉના ઇતિહાસોની મદદ લીધી છે અને તેમાં નામદાર મોરીસ સાહિબનો ઇતિહાસ મુખ્ય છે.

સુરત તારીખ.

૧૦ માર્ચ ૧૮૭૮.

}

લલુભાઈ જમનાદાસ.

હિંદુસ્તાનનો ઇતિહાસ.

• ઈ. સ. ૭૭. સુધી.

હિંદુસ્તાન એ એસીયા ખંડની દક્ષિણે આવેલો છે અને તેની ત્રણ દીશાએ જોને હિંદી માહાસાગર કહે છે તે આવેલો છે. તેમજ પૃથ્વીમાં સઉથી ઉંચામાં ઉંચો પર્વત જોને હિમાલય કહે છે તે એ દેશની ઉત્તરે આવેલો છે.

એ દેશના બે ભાગ થયેલા છે અને તે બે ભાગની વચ્ચે વિધાયજ પર્વત આવેલો છે તેમાં ઉપલા ભાગને ઉત્તર હિંદુસ્તાન કહે છે અને નીચલાને દક્ષિણ હિંદુસ્તાન કહે છે.

ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં ગંગા અને સીંધુનો મોટો સપાટ દેશ છે. સીંધુ નદી પાસે પંજાબ, મુલતાન, અને સીંધ આવેલો છે.

ગંગા નદીના કાંઠાનો મુલક હિંદુસ્તાનમાં ઘણો રસાજો છે એમાં હિંદુ લોકો પહેલા વસ્યા હતા.

દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં પહોડો ઘણા આવેલો છે જમીન ટેકરા ટેકરી વાળી છે પણ છેક દક્ષિણનો ભાગ કંઈક રૂબ રૂબ છે.

એ દેશના પ્રાચીન ઇતિહાસની આપણને ખરાબર માહિતી નથી પણ કેટલાક જુના પુસ્તકો પરથી માત્રમ પડે છે કે એ દેશના લોકો તે વખતે બોળ કરતાં વિદ્વાતા તથા બીજા કેટલોક બાબતમાં ચડીઆતા હતા. પૂર્વે હિંદુઓમાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, વૈશ્ય તથા શૂદ્ર એ ચાર સાતીઓ હતી અને તેઓનો ન્યાય ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે બ્રાહ્મણોના

મતથી થતો હતો. હિંદુ લોકો વાચ્ય ખુણા બણીથી આવ્યાને પ્રથમ ઉત્તરમાં વસ્યા હતા અને ત્યાર પછી દક્ષિણમાં ગયા.

કાળ વર્તમાન ઉપરથી હિંદુસ્તાનના ઇતિહાસના એ ભાગ થએલાછે, એક તો પ્રાચીન એટલે ૪૮. સ. ના. તેરમા સૈકાની અગાઉનો અને બીજાને અર્વાચીન ઇતિહાસ કહે છે.

જુનામાં જુનું અયોધ્યાનું રાજ્ય છે તેમાં સૂર્ય તથા ચંદ્ર વંશના રાજાઓ થયા અને આશરે તેરમી પેઢી પછી અયોધ્યામાં રામનું રાજ્ય થયું. એ રામ રાજાએ છેક દક્ષિણે લંકાના રાજા રાવણ સાથે પોતાની સ્ત્રી સીતાને લઈ જવા બાબત બારે યુદ્ધ કીધું, તેમાં તેનો જય થયો. ત્યાર પછી કૌરવ પાંડવનું હસ્તીના પુરમાં રાજ્ય થયું. એ કૌરવ પાંડવો એ રાજ્ય ગાદીને માટે ઈસ્વીસન પૂર્વે ૧૪૦૦ ના સૈકામાં કુરુક્ષેત્ર આગળ મહાભારત યુદ્ધ કર્યું તેમાં કૃષ્ણની મદદ વડે પાંડવો જીત્યા પણ કુંડુંમ કલશને લીધે તેઓએ હીમાલે જઈ દેહ છોડ્યો એ વખતે ગંગાના દેશમાં સ્વતંત્ર રાજ્ય છ હતાં. એ છ રાજામાં માગધના રાજાના વંશમાં ઈ. સ. ના પાંચમા સૈકા લગણુ રાજ ચાલ્યું.

માગધ રાજાના વંશમાં ચંદ્રગુપ્ત અને અશોક એ ધણા નામાંકીત હતા અને એ પછી માળવા દેશના ઉજ્જણ નગરમાં વિક્રમનાભ મોટો શુરવીર અને પરદુઃખ ભંજન રાજા થયો એણે ઈ. સ. પૂ. ૫૬ વરસ ઉપર યવન લોકને જીત્યા. ત્યાર પછી એજ દેશના ધારા નગરમાં અગીઆરમા સૈકાની સમાપ્તિમાં ધણો નામાંકીત બિંજ નામ રાજા થઈ ગયો.

દક્ષિણ હિંદુસ્તાનના માહારાષ્ટ્ર દેશમાં ઈ. સ. ૭૭ વર્ષ

એક મહા પ્રાકૃતી રાજા યયોતેનું નામ સાલ્વીવાહન હતું. એની નામના હજી સુધી દક્ષિણમાં એના સંક પરથી ચાલે છે.

• પરદેશીઓની ચડાઈ.

આ દૃશની દોલતથી મોટા પાત્રી ધરિનના દારા નામના રાજાએ પ્રથમ સ્વારી કરી કેટલોક ભાગ જીતી લીધો પણ એની સત્તા ઝાઝા ચાલી નહીં. ત્યાર પછી ગ્રીકના બાદશાહ સીકંદરે ઈ. સ. પૂ. ૩૨૮ માં ધરિન જીતી લઈ પંજાબ ઉપર ચડાઈ કરી અને પોરસ નામના હિંદુ રાજાને હરાવી સતલજ સુધી આબો. જ્યાં તેની ફેાજે બંડ કીધું અને અસીરીયા જવા જરૂર પડી. ત્યાં ઈ. સ. પૂ. ૩૨૩ માં મરણ પામ્યો.

એના મરણ પછી રાજાનો કેટલોક ભાગ એના સરદાર સેલ્યુકસને મળ્યો તેમાં બહુ નામનો પ્રાંત હતો એના વસનારા કેટલેક વરસે સ્વતંત્ર થયા પછી હિંદુસ્તાન પર ચડાઈ કરી તેમાં તેઓનો જય થયો. ત્યાર પછી સીંધના દાહીર રાજાને હરાવી મહમદ કાશમ નામે સરદારે સિંધ જીતી લીધું. એ મહમદ કાશમ અરબસ્તાનના રાજાનો સરદાર હતો.

ગીજની વંશ.

ઈ. સ. ૬૬૨ થી ૧૧૮૬ સુધી.

ગીજની નામે શેહર હિંદુસ્તાનની વાબ્ દિશાએ અફઘાનીસ્તાનમાં છે. અને કોઈ અલ્લાહગીન નામે સરદારે ઈ. સ. ૬૬૨ માં ગીજનીમાં એ વંશની સ્થાપના કરી

તેથી ગીજની વંશ એવું નામ પડ્યું.

એના પછી સમક્રતગીનને ગાદી મળી. એ સમક્રતગીનના ઉપર લહિારના રાજા જયપાળે ચઢાઈ કરી તેને હરાવ્યો અને ખંડણો લેવા માંડી. એ ચંડાઈ મુસલમાનો હિંદુ ધર્મને હરકત કરે તે વાસ્તે કરી હતી એવું કહેવાય છે. સમક્રતગીન પછી એનો વડો પુત્ર મહમુદ ઈ. સ. ૯૯૭ માં ગાદી પર બેઠો. એ મહમુદે હિંદુસ્તાન પર બાર સ્વારી કરી તેમાં ૧ લી જયપાળ ઉપર, ૨ જી બાટીઆના રાજા ઉપર, ૩ જી મુલતાન ઉપર, ચોથી અનંગપાળ ઉપર, ૫ મી મુલતાન ઉપર, ૬ ઠી સ્થાનિસ્વર ઉપર, ૭ તથા ૮ મી કાશ્મીર ઉપર, ૯ મી મથુરા ઉપર, ૧૦ તથા ૧૧ મી પંજાબ ઉપર, અને છેલી એટલે બારમી સોમનાથ ઉપર કરી હતી. એ સ્વારી ૧૦૦૧ થી તે ૧૦૨૪ સુધી કીધી હતી.

એ મહમુદે ધર્મને બાને દ્રવ્ય ઝગવવાને સ્વારીઓ કરી હતી તેમાં કેટલીક મૂર્તિઓ ખંડી ચોથી નવમી અને બારમી સ્વારીમાં પુઠકળ દ્રવ્ય ઝગવું હતું. એનું મન વિદ્યા વધારવા પર હતું; પ્રજાને દુઃખ ન પડે તેને વાસ્તે ખંદોમસ્ત કર્યાં હતો પણ એનામાં લોભ એ અવગુણ હતો. એના મર્ણ પછી એનું રાજ્ય જલદીથી નાશ પામ્યું. એ ઈ. સ. ૧૦૩૦ માં તેત્રીસ વરસ રાજ્ય કરાને મરી ગયો. એના મુવા પછી મસાઉદ, મોફુદ, અમદુલહુસન, અબુસરસીદ અને મુલતાન ફરકળદ અનુક્રમે થયા પણ એ રાજાઓ માત્ર નામનાજ હતા. ત્યાર પછી ઈબ્રાહીમ નામનો પાદશાહ એકત્રીસ વરસ રાજ કરીને ૧૦૮૯ માં મરી ગયો અને તેના છોકરા મસાઉદને ગાદી મળી.

એની ગાદી લહિારમાં હતી, એના મહાં પછી એનો જોકરો
અરસલાન ગાદી ઉપર બેઠો, પણ ફક્ત ચાર વરસ રાજ
કર્યું. પછી બેહરામને ગાદી મળી એણે ચોત્રીસ વરસ રા-
જ કરી ઈ. સ. ૧૧૫૨ માં પોતાની દહ છોડી ત્યાર બાદ
ખુસરુ અને ખુસરુમલેક યયા તેમાં પ્રેહલાએ સાત ને
બીજાએ સતાવીશ વરસ રાજ કરીયું. મહમદના વંશમાં છે-
લા રાજાને મહમદ ગોરીએ પદબ્રષ્ટ કરીધા હતા.

ગીજની વંશ.

રાજા કે બાદશાહ એના નામ.	કયા સાલમાં ગાદીએ બેઠા.	કયા સાલમાં ગાદી પરથી ઉઠ્યા અથવા મરણ પામ્યા.	કેટલા વરસ રાજ કરીયું.
અલમગીન	૯૬૨	૯૭૭	૧૫
સબકતગીન	૯૭૭	૯૯૭	૨૦
સુલતાન મહમુદ	૯૯૭	૧૦૩૦	૩૩
મસાઉદ	૧૦૩૦	૧૦૪૦	૧૦
મોદુદ	૧૦૪૦	૧૦૪૯	૯
અબદુલ હુસેન	૧૦૪૯	૧૦૫૧	૨
અબુલ રસીદ	૧૦૫૧	૧૦૫૧ સવા મહીનો.	
સુલતાન ફરકળદ	૧૦૫૧	૧૦૫૮	૭
હિમ્માહીમ	૧૦૫૮	૧૦૮૯	૩૧
મસાઉદ ૨ બે.	૧૦૮૯	૧૧૧૪	૨૫
અરસલાન	૧૧૧૪	૧૧૧૮	૪
બેહરામ	૧૧૧૮	૧૦૫૨	૩૪
ખુસરુ	૧૧૫૨	૧૧૫૯	૭

ગોરી વંશ.

ઈ. સ. ૧૧૮૬ થી-૧૨૦૬.

એ પાદશાહ અફઘાનીસ્તાનની ઇસાનમાં ગોરી પ્રાંતના રહેવાશી હતા. તેથી ગોરીવંશનામ પડ્યું. એ વંશનો પ્રથમ રાજા કોણુ હતો તે નકિ નથી, પરંતુ અલ્લાઉદ્દીન જંહા સા તથા સૈયુદ્દીન યયા હતા અને ત્યાર પછી શાહાબુદ્દીન ગોરી થયો. તેને ગોજની વંશના છેલા પાદશાહ ખુસરુ મલેક સાથે લડાઈ કરી ત્યાર પછી પૃથુરાજ સાથે પાણીપત ના મેદાનમાં લડાઈ કરી તેમાં ઇ. સ. ૧૧૯૨ માં પેહલો હાર ખાઈ બીજીવાર ઇ. સ. ૧૧૯૩ માં ફરી ચડાઈ કરી તેમાં પૃથુરાજ પકડાયો.

શાહાબુદ્દીને હિંદુસ્તાન પર નવ વખત ચડાઈ કરી હિંદુ લોકોને બુદ્ધીને ધ્રુવે દ્રવ્ય મળ્યું હતું અને સિંધુ નદીને કીનારે ગઢર લોકો ઠોર માર્યા હતા. એના પછી એના ભત્રીજા મહમદ રાજ કરવા લાગ્યો પણ એ કાચામનથી હોવાથી કુતુબુદ્દીને ગાદી હસ્તમત કરી જે કે હિંદુસ્તાનમાં સ્વતંત્ર રાજ થયો હતો.

ગોરી વંશ.

રાજા કે પાદશાહ ઓના નામ.	ક્યા સાલમાં ગાદીએ બેઠા.	ક્યા સાલમાં ગાદી પરથી ઉઠ્યા અથવા મરણ પામ્યા.
----------------------------	----------------------------	---

અલ્લાઉદ્દીન જંહાસો

૧૧૫૨

૧૧૫૨

૪

સૈકુદીન	૧૧૫૬	૧૧૫૭	૧
ગ્યાસુદીન	૧૧૫૭	૧૨૦૨	૪૫
શાહાબુદીન ગોરી	૧૨૦૨	૧૨૦૬	૪
મહમદ •	૧૨૦૬	૧૨૧૨	૬

ગુલામ વંશ.

ઈ. સ. ૧૨૦૬ થી-૧૨૮૮.

કુતુબુદીન કોઈનો ખરીદ્દો ગુલામ હતો તેથી તેના વંશનું નામ ગુલામવંશ પડ્યું. એ કુતુબુદીન લડાઈમાં શુરો તથા તેનો સાચો સ્વભાવ અને સદા ચરણી ઉપરથી અમલદારો મળી હતી અને પછી પ્રખ્યાતી વધતાં વધતાં બાદશાહ થયો હતો. એણે સ્વતંત્ર પણે ચાર વરસ રાજ કર્યું અને ઈ. સ. ૧૨૧૦ માં મરણ પામ્યો. એના હાથમાં અમલદારી ૨૦ વરસ રહી હતી.

એના મુવા પછી એનો દીકરો આરામ ગાદી પર બેઠો પણ તેને મારીને તેનો બનેલો અલ્તમસ રાજ થયો. એ અલ્તમસે માળવાના રાજની ઈ. સ. ૧૨૩૧ માં સમાપ્ત કરી ૨૫ વરસ રાજ કરી ઈ. સ. ૧૨૪૬ માં મરણ પામ્યો. ત્યાર પછી એનો છોકરો રૂકનુદીન ગાદીપતી થયો, પણ રાજ લગામ હાથ ન રહેવાથી રજીઆ બેગમને રાજ મળ્યું. એ બેગમનું કોઈ હલકા સરદાર સાથે લાગુ હાવાથી ત્રણ વરસમાં મરણ પામ્યું અને મવજુદીન તથા અલાઉદ્દીન મસાઉદીનને અનુક્રમે ગાદી મળી તેમાં પેહલાએ છત્રીશ મહીના તથા બીજાએ પાંચ વરસ રાજ કર્યું. ત્યાર પછી ઈ. સ. ૧૨૪૬ માં અલ્તમસનો પૌત્ર નાસરુદીનને ગાદી

મળી; એને વિદ્યાપર પ્રીતી હતી તેથી એણે કેટલાક ગ્રંથો રચ્યા હતા. એ રાજા ઈ. સ. ૧૨૬૬ માં વીસ વરસ રાજ કરીને મરી ગયો. ત્યાર પછી એના વજીર ગ્યાસુદીનને ગાદી મળી. એ ધણો કુર હતો. એ પણ વીસ વરસ રાજ કરીને ઈ. સ. ૧૧૮૬ માં મર્ણ પામ્યો, અને એના પૌત્ર કેકુબાદ બકારાખાનનો છોકરો ગાદીનો વારસ થયો, પણ વીશર્ધ હાવાથી ગાલચી ફોજે બે વરસમાં મારી નાંખ્યો.

ગુલામ વંશ.

રાજા કે બાદશાહ ક્યા સાલનાં ક્યા સાલમાં કેટલા વરસ
એના નામ. ગાદીએ બેઠા. ગાદી પરથી રાજ કર્યું.
ઉઠ્યા અથવા
મરણ પામ્યા.

કુતુબુદીન	૧૨૦૬	૧૨૧૦	૪
આરામ	૧૨૧૦	૧૨૧૧	૧
અલ્તમશ	૧૨૧૧	૧૨૩૬	૨૫
ફક્રુદીન	૧૨૩૬	૧૨૩૬	છ મહીના
રજીઆબગમ	૧૨૩૬	૧૨૩૯	૩
મવજુદીન	૧૨૩૯	૧૨૪૧	૨
અલાઉદીન મસાઉદ	૧૨૪૧	૧૨૪૬	૫
નાસરુદીન	૧૨૪૬	૧૨૬૬	૨૦
ગ્યાસુદીન	૧૨૬૬	૧૨૮૬	૨૦
કેકુબાદ	૧૨૮૬	૧૨૮૮	૨

ગીલચી વંશ.

ઈ. સ. ૧૨૮૮ થી ૧૩૨૧.

એ વંશનો મુળ પુરૂષ જલાલુદીન ખીલજી જોકનો સ-
રદાર હતો તેથી ખીલજી અથવા ગોલચી નામ પડ્યું.
ખીલજી લોકે કૈફુબાદને મારી નાખી એને ઈ. સ. ૧૨૮૮
માં ગાદીએ બેસાડ્યો હતો. એ દયાળુ હોવાને લીધે એ-
ના વખતમાં ગુનેગાર લોકોને સજા નહોતી થતી તેથી બંડ
ધણા થતા હતા પણ એક સીદીમહિલા નામના દર્વેશને
એને મારી નાખ્યો હતો કેમકે તે દર્વેશ પાસે પારસમણી
છે એવા એનામાં વેહમ અને લોભ હતો.

એ સીદીના આપથી એ રાજની ધણી ખરાખી થઈ,
એનો મોટો છોકરો મર્ણ પામ્યો; વરસાદ ન વરસવાથી દુ-
કાળ પડ્યો અને તેના ભત્રીજા અલાઉદીને મારાઓ પાસે
ઈ. સ. ૧૨૯૫ માં એને પણ મરાવ્યો. ત્યાર પછી અલા-
ઉદીન ખીલજી તખ્તનશીન થયો એણે ગુજરાતમાં અ-
ણીલવાડ જીતવાને નસરતખાં તથા અલીશખાને મો-
કલ્યા હતા તે વખતે ગુજરાતમાં કરણધેલો રાજ કરતો
હતો એ લડાઈમાં કરણને હારીને બાગલાણમાં નાસી જ-
વું પડ્યું અને કરણની રાણી શુત્રને હાથ ગઈ. એ અલા-
ઉદીનનો સ્વભાવ ધાતકી હતો એને એના વજીર મલિક
કાકરે ઝેર દઈ ઈ. સ. ૧૩૧૧માં મારી નાખ્યો હતો.
એના પછી એના છોકરા મુબારકને ગાદી મળી પણ
તેના વજીર ખસરએ રંડીખાજના બસનને લીધે તેને
મારી નાખ્યો અને પોતે ગાદી પર બેઠો. આ માઠા બ-
નાવથી પંજાબના સુખા ગાજીખાનને ગુસ્સો ચડ્યો અને

(૧૦)

પુસરનો પાંચ માસમાં અંત આણ્યો.

ગીલચી અથવા ખીલજી વંશ.

રાજા કે બાદશાહા ક્યા સાલમાં ક્યા સાલમાં કેટલા વરસ
ઓના નામ. ગાદીએ બેઠા. ગાદી પરથી રાજ કર્યું.
ઉઠ્યા અથવા
મરણ પામ્યા.

ગ્યાસુદીન	૧૨૮૮	૧૨૯૫	૭
અલાઉદીન	૧૨૯૫	૧૩૧૬	૨૧
મલેકકાકુર	૧૩૧૬	૧૩૧૭	૧
મુબારક	૧૩૧૭	૧૩૨૧	૪
પુશર	૧૩૨૧	૧૩૨૧	૭ મહીના.

તખલખ વંશ.

ઈ. સ. ૧૩૨૧ થી ૧૪૧૨

તખલખ વંશનો પહેલો રાજા ગ્યાસુદીન ઉરફ ગાજીખાન
ઈ. સ. ૧૩૨૧ માં ગાદી નશીન થયો તેણે દીલ્હીમાં એક
ધમારત બાંધેલી છે. જે કે તખલખાબાદને નામે ઓળ-
ખાય છે. ગ્યાસુદીન પછી ઈ. સ. ૧૩૨૫નો સાલમાં તેનો
જોકરો જુમાખાન ઉરફ મહમદ તખલખ ગાદી પર બેઠો.

એ રાજા ધણો જુલમી અને અવિચારી હતો તેથી
તેના રાજમાં તોફાન વારે વારે થતાં હતાં. એણે ઓન ત-
યા ધરાન લેવાને હીમાલયની પેલીતર એક લાખ લશ્કર
ઝોક્યું હતું તેની હાર થઈ અને તેમાંનું એક પણ માણસ
પાછું ફરી શક્યું નહીં. તે શીવાએ એણે દીલ્હી જોડી દો-
લતાબાદમાં રાજધાની કીધી અને દીલ્હીના લોકોને ત્યાં

જઈ વસવાનો હુકમ કીધો હતો. તથા રૂપા નાણાની જ-
ગોએ ત્રાંપા નાણું ચલાવ્યું હતું એ શીવાએ ખીજા પણ
કેટલાએક દુર્ગુણો એનામાં હતા.

એ મહમદ તથા તથા વૈદકશાસ્ત્ર તથા લડાઈ વગેરેના
કામમાં કુશળ હતો. એણે ઈ. સ. ૧૩૪૭માં સુરત તથા
ખંભાત લુટ્યાં હતાં. એના વખતમાં ખાલ્જી વંશના જ-
ફરખાએ ઈ. સ. ૧૩૫૦ ની સાલમાં દક્ષિણમાં ગાદી સ્થા-
પી હતી અને તે ૧૭૧ વરસ લગી ચાલી હતી. જુમાખાં
૨૯ વરસ રાજ કરીને ઠઠા શહેરમાં ઈ. સ. ૧૩૫૧ માં
મરણ પામ્યો અને એની ગાદી એના બીજા કીરોજુદીને
હાથ ગઈ. એ કીરોજુદીને લોકોપમોગી ધણાં સારાં કામ
કર્તા હતાં. તેમજ ધર્મશાળા, દવાખાના, નિશાળો, તજા-
વા બંધાવી લોકોના કર વગેરે માફ કર્યા હતા.

એણે તેવું વરસની ઉમરે ૩૦ વરસ રાજ કરી ઈ. સ.
૧૩૮૮ માં પોતાની દેહ છોડી. એના મરણ પછી કીરો-
જશાહ થયો અને ત્યાર બાદ દશમે વરસે એટલે ઈ. સ.
૧૩૯૮ માં એના પૌત્ર મહમદ તથા તથા વખતમાં એક
કર અને જંગલી તાર્તરી દેશના તૈમુર્લાંગે ચઢાઈ કરી
એણે દીક્ષી આવતાં ધણે ટુકાણે રસ્તામાં આગ લગાડી,
ગામડાં લુટ્યાં અને લોકોને માર્યા તથા કેટલાએકને કેદી
કરી સાથે રાખ્યા અને જ્યારે રસ્તામાં આવતાં તેને ધણી
અડચણ પડી ત્યારે તેમનો પંદર વરસની વયની ઉપરનો
ધણો ભાગ મારી નાંખાવ્યો.

એ બાદશાહએ દીક્ષી શહેર સ્વાધીન લેઈ બહુ લોકોનો
ધાત કર્યો અને પોતે રાજ ધીરાજ કહેવડાવી પાછો ગયો.

ત્યારે દીક્ષીનો પાદશાહ તેની સાથે ગયો. તૈમુર થોડીવાર પછી ગુજરાત નાસી ગયો એ વખતે દીક્ષી શહેર ને ધણું રખીઆમણું હતું તે ધણું કંપારી છુટે એવું દેખાતું હતું, અને ઠુકાણે ઠુકાણે હુલડ કીસાત વગેરે ટંટા થતા હતા, કોઈકોઈનો હુકમ માનતા નહતા, દીક્ષીના રાજ્યના મર્યાદા એક ઘટ્ટી ગઈ હતી અને બધા રાજા સ્વતંત્ર કહેવડાવવા લાગ્યા. એ રાજ એક ઈ. સ. ૧૪૫૦ સુધી સારી હાલતમાં આનંદ થઈ રહ્યું.

તથલખ વંશ.

રાજા કે ખારશાહ ક્યા સાલમાં ક્યા સાલમાં કેટલા વરસ
એના નામ. ગાદીએ બેઠા. ગાદી પરથી રાજ કીધું.
ઉઠ્યા અથવા
મરણ પામ્યા.

ગ્યાસુદીન	૧૩૨૧	૧૩૨૫	૪
મહમદ તથલખ	૧૩૨૫	૧૩૫૧	૨૬
ફીરોઝુદીન	૧૩૫૧	૧૩૮૮	૩૭
નાસરુદીન	૧૩૮૮	૧૩૯૪	૬
મહમદ તથલખ બીજો	૧૩૯૪	૧૪૧૨	૧૮
દોલતખાનજોદી	૧૪૧૪	૧૪૧૪	૨

સૈયદ તથા જોદી વંશ.

ઈ. સ. ૧૪૧૨ થી ૧૫૨૬.

મહમદ તથલખ પછી દીક્ષીની ગાદીએ દોલતખાનએ બે વરસ રાજ કયું અને ત્યાર બાદ સૈયદ વંશના રાજા ખીરખાન, સૈયદ મુબારક, સૈયદ અહલાઉદીન વગેરે પાદશાહ

અનુક્રમે થયા, પરંતુ લોદી વંશના બહોલિલના વખત સુધી રાજ બચવામાં હતું.

ખીજરખાન સૈયદ હતો તેથી સૈયદ વંશ નામ પડ્યું હતું. બહોલિલખાન ઇ. સ. ૧૪૮૮ માં સાડત્રી વરસ રાજ કરી મરણ પામ્યો. એના પછી એનો છોકરો શીકંદર ગાદી નશીન થયો, એણે રાજ કારબાર સારો કર્યો હતો એના વખતમાં જળ માર્ગે ઇ. સ. ૧૪૯૮ માં પોર્ટુગીઝ લોક વેપાર કારણે આવ્યા હતા. શીકંદરે ૨૮ વરસ રાજ કીધું અને ઇ. સ. ૧૫૧૫ માં મરણ પામ્યો. એના પછી એનો છોકરો ઇબ્રાહીમ ગાદીપર બેઠો.

એ ઇબ્રાહીમ સાથે તૈમુર વંશના બાબર પાણી પતમાં લડાઈ કરીને દીક્ષી તથા આગ્રા સર કર્યાં. એ બાબરની સ્વારીનું કારણ એમ કેહવાયછે કે પંજાબના સુખા ખીજરખાંએ ઇબ્રાહીમની સામા બંડ કરી પોતાની મદદે બાબરને તેડાવ્યો હતો. ઇ. સ. ૧૫૨૬ ના એપ્રિલ મહીનાની ૨૧ મી તારીખે પાણીપતના મેદાનમાં મોટું યુદ્ધ થયું તેમાં ઇબ્રાહીમ હાર્યો અને બાબર તખ્તશીન થયો.

એ સુરા પાદશાહને મુસલમાની રાજ્ય જીતવું ધણું સેહલું પડ્યું પરંતુ સુરા રજપુતોને જીતવા ધણું કઠણ પડ્યા કારણ કે ઇ. સ. ૧૫૨૬ માં મેવાડનો સંગ રાજ બાબર સાથે ધણી મોટી રજપુતોની ફાજ લઈ આગ્રા પાસે લડ્યો તેમાં બાબરની હાર થઈ પણ ધીરજ રાખી બાબર પોતાના સરદારોને ઉશ્કેર્યા અને સીકરીમાં કરીથી યુદ્ધ કર્યું તેમાં ઇ. સ. ૧૫૨૭ના માર્ચ મહીનાની તારીખ ૧૬મીએ રજપુતો હાર્યા અને બાબરનો જય થયો; તોપણ

(૧૪)

જ્યારે બાબરે ચંદેરી ઉપર ઈ. સ. ૧૫૨૮માં ઘેરો ધાક્યો ત્યારે રજપૂત સીપાઈઓ સ્થામા થયા અને મરતાં સુધી લડ્યા.

સૈયદ તથા લોદી વંશ.

રાજા કે બાદશાહ ક્યા સાલમાં ક્યા સાલમાં કેટલા વરસ
• એના નામ. ગાદીએ બેઠા. ગાદી પરથી રાજ કર્યું.
ઉડ્યા અથવા
મરણ પામ્યા.

ખીજરખાંન	૧૪૧૪	૧૪૨૧	૭
સૈયદ સુબારક	૧૪૨૧	૧૪૫૦	૨૯
સૈયદ અલાઉદ્દીન			
ખહીજાલખાન	૧૪૫૦	૧૪૮૮	૩૮
સીકંદર	૧૪૮૮	૧૫૧૬	૨૮
ઈબ્રાહીમ	૧૫૧૬	૧૫૨૬	૧૦

મોગલ વંશ.

ઈ. સ. ૧૫૨૬ થી ૧૭૬૧

ચીનાઈ તાતારમાં અંગોલીઆ પ્રાંતના રહેવાશીએને મોગલ કહેછે અને તે પરથી મોગલ વંશના બાદશાહ એ-મ નામ પડ્યું.

એ મોગલનો પહેલો રાજા બાબર હતો તેને ઈ. સ. ૧૫૨૬ માં ગાદી મળી હતી તેને પછાડી કબ્જા પ્રમાણે લડાઈઓ કરી હતી અને ઈ. સ. ૧૫૩૦ ના ડીસેમ્બર મહીનાની ૨૬ મી તારીખે ચાર વરસ રાજ કરીને મર્ણ પામ્યો.

એના સુવા પછી એનો મોટો છોકરો હુમાયુ ગાદી પર બેઠો. એ રાજાએ ગુજરાતમાં બાહાદુરશાહ ઉપર પોતાના

સાળાને તથા અક્ષાઉદીન લોદીને મદદ કર્યા બાબત સ્વામી
કરી અને સાળાવામાં મંદેશર આગળ હરાવી આંખાનેરનો
કિલ્લો પોતાને સ્વાધીન લાવ્યા; પણ ત્યારબાદ એનો કટો
શત્રુ શીરશાહા જે કે અફઘાન સરદાર હતો તેણે એને ઈ.
સ. ૧૫૩૯ માં બકસર આગળ અને ઈ. સ. ૧૫૪૦ માં
કનોજ આગળ લડાઈ કરી ગાદી પરથી ઉઠાડી મુક્યો.
આ લડાઈમાં હુમાયુને ૨૫ આદમી સાથે ધરાન નાસી
જવું પડ્યું. એ વખતે એની બાઈડીને અમરકોટમાં પુત્ર
થયો. આ પુત્રને હુમાયુને આસીરવાદ દીધો હતો એવી
રીતે કે દોસ્તદારોમાં કસ્તુરી વેહુચી કહ્યું કે આની ખુશખો
પ્રમાણે છોકરાની કીરતી વધે.

એ ધરાન નાસી ગયો ત્યારે એની ગાદી પર શીરશાહા
બેઠો હતો એ શીરશાહાએ ધણી સારી રીતે રાજ્ય કર્યું
હતું. એણે બંગાળેથી સિંધુ નદી સુધી રસ્તા બંધાવ્યા,
ધમશાળા તથા કુવા કરાવ્યા અને રસ્તાની બાજુએ ઝા-
ડો રોપાવ્યાં હતાં. એના આ સારા ગુણો હતા પણ તે
લોભને લીધે ન્યાય અન્યાય જોતો નહોતો.

એ પાદશાહા રજપુતોના કુર્બ શહેરને ઘેરો ધાલતા
દારૂખાનું કુટવાથી ઈ. સ. ૧૫૪૫ ના એ મહીનાની ૨૨
મી તારીએ મરણ પામ્યો.

એના પછી મહમદ મુલતાન આદીલની રાજ મળ્યું.
એણે ધણા અ વિચારથી રાજ્ય કીધું તેથી ધણી જગોએ
બડ થયા અને તે વખતમાં પદ્મજી યએલા હુમાયુને
ધરાનના પાદશાહા પાસે ૧૪૦૦૦ આદમી મદદ લઈ ઈ.
સ. ૧૫૫૫ માં પાછી પોતાની ગાદી ઝળવો તથા પોતા.

ના બાઈ કામરાન પાસે કાબુલ અને કુંદહાર લીધા.

હુમાયુન બહારવટાના ૧૬ વરસ સુધાં ૨૬ વરસ રાજ કરી ઈ. સ. ૧૫૫૬ ની સાલમાં નાસરુદ્દીન પરચી પગલખ-સવાથી મર્ણુ પામ્યો.

એ વખતે એના છોકરા અકબરને તેર વરસની ઉંમરે ગાદી મળી. અકબરની ઉંમર નહાની હોવાને લીધે એનો વજીર બેહરામ રાજ્ય કરતો હતો. એ બેહરામ પાણીપતના મેદાનમાં મહમદ સુલતાન સુર આવીલીના સરદાર હેમુ સાથે યુદ્ધ કર્યું તેમાં હેમુ હાર્યો અને બેહરામ તેનું માથું કપાળ્યું. અકબર મહાદો થવા પછી જ્યારે રાજ્ય કારબાર પોતાના હાથમાં લીધો ત્યારે બેહરામને ખોટું લાગવાથી જાત્રા ગયો અને ત્યાં કોઈ અકબરને તેને મારી નાંખ્યો.

એ વખતે દીલ્લી તથા આગ્રાની આશપાસના મુલક સીવાએ હિંદુસ્તાનમાં બધે ઠોકાણે સ્વતંત્ર રાજ્ય હતાં. જમ જમ અકબર મહાદો થતો ગયો તેમ તેમ એ સ્વતંત્ર રાજા અકબરને તાબે થતાં ગયાં અકબરે સિંધને કીનારે ઈ. સ. ૧૫૮૧ માં એક કીલ્લો બાંધ્યોછે તેને અટક કેહ્યું એ અટકનો કીલ્લો મીરજ હકીમ ખડ કર્યું તે વખતે બાંધ્યો હતો. એના વખતમાં વેદ, બારત, રામાયણ, લીલાવતી વગેરે પુસ્તકોના કારસી બાષામાં તરજુમા થવા હતા. એ બાદશાહ કબીરી પંથને માનતો હતો જે કે ૧૫ માં સૈકામાં ચાલુ થયો હતો. એણે દક્ષિણમાં ચાંદ બીબી સાથે અહમદ નગરના રાજા માટે તેની વાર ચડીને લડાઈ કરી તેમાં ચાંદ બીબીનો પરાજય થયો એ સ્ત્રી ધણી બહાદુરીથી અકબર સાથે લડી હતી, પણ એના કુટુંબ સીંધાખાંડે એને મહાલમાં જઈ મારી નાંખી.

અકબરે મુસલમાન દહાડી રાખેછે તથા મણકા ખાં-
 ષેછે વગેરે એવા ચાલ અંધ કર્યા હતા અને હિંદુઓમાંથી
 સતી થવાની ચાલ તથા બાળ લગ્નનો ચાલ અંધ કર્યા
 હતો અને પુનર દીવાહની એના રાજમાં છુટ હતી એના
 વખતમાં એક ત્રતીઆઉસ કર જમીનના મણોત બદલ
 લેવાતો હતો. ઉપજમાંથી એણે જમાઅંધી વરશે. વરસ
 થતી હતી તે અંધ કરી દશ વરશે કરવી એમ ઠરાવ્યું. એના
 રાજમાં લશ્કરની ગોઠવણુ ઘણી સારી અને અનુક્રમે હતી,
 એને ટોડરમલ નામના નીરલોબી માણસની જમીન વિશે
 કાયદો કરવામાં મદદ લીધી હતી. એ અકબર બાદશાહનું
 રાજ બધા મુસલમાન રાજ કરતાં વધારે સંભારાય એ-
 વું હતું.

એ પોતાની ૬૩ વરસની ઉંમરે ૫૦ વરસ રાજ કરી
 ઇ. સ. ૧૬૦૫ની સાલમાં મરણ પામ્યો. એના મરણ પ-
 હેલાં એના ત્રણ છોકરા મુરાદ, દાનીઆલ, તથા સલીમ
 તેમાંથી એ તો મરી ગયા હતા તેથી મોટા છોકરા સલીમને
 ગાદી મળી. એણે જાંહાંગીર (ફુનીઆં જીતનાર) એવું
 નામ ધારણ કર્યું હતું. એના વખતમાં અહમદનગરના
 વજીરે મલીકમરે ટોડરમલની પેઠે કાયદા બાંધ્યા હતા, એ
 મલીકમરે બાદશાહ સાથે એ ત્રણ લડાઈ કરી પણ આ-
 ખરે શરણ થવું પડ્યું એવું ખરેખરે છેવટ શાહજહાંના
 વખતમાં આવ્યું હતું. જહાંગીર અને અકબર વચ્ચે નુર-
 જહાંએ કલેશ ઉપજાવ્યો હતો તેથી જહાંગીરની પ્રીતિ
 તેના ઉપર આછી હતી.

એ નુરજહાં કોઈ ધરાની કુળની ધણી કુટડી સ્ત્રી હતી.

તે અકબરના જનાનામાં આવતી હતી અને તેથી જ-
હાંગીરની તેને વરવાની મરજી હતી આનો અટકાવ અ-
કબર તરફથી થયો હતો અને નુરજહાંને શીર અકબરના
નામના સરદાર સાથે પરણાવી હતી પણ અકબરના મ-
રણ પછી જહાંગીર આપ અખ્તિવારી થયો. એટલે તે
ધણીને મરાવી નાંખી ઇ. સ. ૧૬૧૧ માં તેની સાથે પોતે
લગ્ન કર્યું. એ જહાંગીરે જીવતા સુધી નુરજહાંનું કંઈ
કર્યું હતું. એક વખતે નુરજહાંએ બાદશાહેને સમ-
જાવી. મહાબતખાં પર જુઠા આરોપ મુક્યા અને તેનો
જવાબ લેવા મહાબતખાંને દરબારમાં બોલાવ્યો હતો પ-
ણ તે વાત ગલત માલમ પડવાથી જહાંગીરે જ્યારે જ-
લમ નદીને કાંઠે પડ્યો હતો તેવારે એકદમ તેના પર તુટી
પડી ક્રેદ કર્યો હતો. આ બબર નુરજહાંને પડવાથી તે-
ણીએ કેટલીએક જીગતી કરી બાદશાહેને છોડાવ્યો.

એ બાદશાહ ઉદાર, ભલો, વિષયી, તથા કુકર્મી હતો
અને ખુશ, ખુસરુ, પરવીજ, તથા સહરીઆર એવા
આર છોકરા હતા તેમાં ખુશને સાહેજહાંના નામથી ઇ.
સ. ૧૬૨૭ માં ગાદી મળી. એ શાહજહાંને અસફખાં
તથા મહાબતખાંએ ગાદી પર બેસાડવા મદદ કીધી અને
નુરજહાંને ક્રેદ કીધી હતી. એ શાહજહાંએ તખ્તસીન
થતાં જ તૈમુરના વંશનું મૂળ કહાડ્યું અને તેને કોઈ રાજ
કરવામાં હરકત ન કરે તેટલા માટે તેણે પોતાના ભાઈને
તથા તેઓના બધરાં છોકરાંનો વધ કીધો હતો. એણે અ-
બીશિક તથા પોશાકમાં બે કરોડ સાઠ લાખનો ખર્ચ
કીધો હતો.

એ રાજાને દારા, સુળ, ઐરંગઝેબ અને મુરાદ નામે ચાર છોકરાઓ હતા. ઇ. સ. ૧૬૫૭ માં જ્યારે એ રાજા માદો પડ્યો ત્યારે રાજાની દોરી દારાના હાથમાં હતી, એ વખતે સુળ બંગાળાનો, ઐરંગઝેબ દક્ષિણનો અને મુરાદ ગુજરાતનો સુબો હતો. દારાને રાજગાદી મળવાથી તેના બીજા ભાઈઓએ તેના સામે લડાઈ કરવા માંડી તેમાં પ્રથમ સુળએ બંગાળથી આવી ચઢાઈ કરી પણ દારાના દીકરા સુલેમાને તેને હરાવ્યો; એ વખતે શાહજહાં પાછો સારો થઈ રાજકારભાર કરવા લાગ્યો. હવે ઐરંગઝેબ અને મુરાદ જે દક્ષિણ અને ગુજરાતમાં હતા, તેઓએ ભેગા થઈ લડાઈ ઉપાડી તેમાં દારાએ પોતાના સરદાર જસવંતસીંગને તેઓની સામે લડવા મોકલ્યો તેમાં જસવંતસીંગ ઇ. સ. ૧૬૫૮ માં હાર્યો. ત્યારપછી એ બેઉ જણાએ આગ્રાના મેદાનમાં સમઘટ પાસે દારા સાથે યુદ્ધ કર્યું; આ લડાઈનું છેવટ એવું થયું કે એક સજગતો તોટો દારાના હાથીની અંબાડીપર પડવાથી દારાને હેઠું ઉતરવું પડ્યું અને લશ્કરે હાથીનો હાથે ખાલી જોઈ રાજા મરાયો એમ સમજી નાસાનાસ કરી મુઢી તેથી દારાનો પરાભવ થયો, હવે ઐરંગઝેબ આગ્રે જઈ ઇ. સ. ૧૬૫૮ ના આગસ્ટની ૨૦ મી તારીખે પોતાના બાપ શાહજહાં તથા પોતાના ભાઈ મુરાદને કેદ કરી ગાદીપર બેઠો પણ એનો ભાઈ સુળ બંગાળામાં હતો તે એની સામે એક મોટી ફોજ લઈ લડવાને આવ્યો. આ લડાઈ પ્રયાગ આ-મળ થઈ તેમાં સુળ હાર્યો અને થોડા દિવસ બંગાળામાં રહી અહમદશ નાશી ગયો ત્યાં ઇ. સ. ૧૬૫૯ના જાન્યુઆરી મહીનાની ત્રીજી તારીખે તેનું મોત નિપજ્યું.

ઔરંગઝેબે પોતાના દીકરા મહમદને સુલતાન પદમાં હાથ ની લીધે કેદમાં નાખ્યો એટલામાં એનો બાપ શા-હજહાં ને અત્યાર સુધી કેદમાં હતો તે મરણ પામ્યો.

ઔરંગઝેબ સાત વરસ કેદમાં રહ્યો તે સુધી આડત્રી વરસ રાજ કરી ૭૪ વરસની ઉંમરે ઈ. સ. ૧૬૬૬ માં મરણ પામ્યો.

એના વખતમાં અકબરે કરતાં પણ પ્રજાને સુખ સારું હતું તથા રાજનો ખંદોબસ્ત સારો હતો એણે આગ્રામાં એક તાજમેહલ નામની ધમારત બાંધી હતી તથા સાડા છ કરોડ રૂપિયા ખર્ચી એક તખ્ત બનાવ્યું હતું. એ બંધો અને ભાજો હતો તેથી એને વૃદ્ધપણે કેદ ભાગવવી પડી.

ઔરંગઝેબે સુલતાન, ને ખંડમાં માર્યો ગયો તે સિવાય બીજા ભાઈઓ તથા બત્રીબને મારી નાંખ્યા હતા.

ઔરંગઝેબના વખતમાં વેરાગી લોકોએ નારનોજ મામ આગળ યુદ્ધ ચલાવ્યું તેથી ઔરંગઝેબે સરકારી ચાકરી-માંના હિંદુઓને કહાડી મેલ્યા, એણે અકબરના માફ કીધેલા કર ચાલુ કર્યા હતા, તે શીવાએ એણે જોધપુરના જસવંતસિંગની સ્ત્રી તથા બે છોકરાને કેદ કરવાની યુક્તિ કરી પરંતુ રજપુતોએ તેઓને ટુકાણે બીજા આદમી મુઠ્ઠી તેઓને જોધપુર રવાના કીધા અને જગ્યાએ આપવા ના પાડી; આ કારણથી બાદશાહે ઉદેપુરના રાણા સ-જસિંહેને તેના રાજમાંથી તસાડ્યો તેથી રજપુતોની મો-ગલ રાજપર ઘણી અગ્રીતી થઈ અને તે વખતથી મોગલ રાજની પડતી દયાનું કારણ બિપત થયું.

ઔરંગઝેબ ૪૬ વરસ રાજ કરી ઈ. સ. ૧૭૦૭ ના

ફેબ્રુઆરી મહીનાની ૨૧ મી તારીખે મરણ પામ્યો.

એના વખતમાં કેટલાએક મરેઠાઓનો સરદાર શીવાજી ઉત્પત્ત થયો તેણે લુટફાટ કરી થોડોક મુલક જીત્યો હતો અને છેવટે વીજપુરના રાજાના સરદારને કપટથી મારીને રામધદમાં ઈ. સ. ૧૬૬૫ માં મરેઠી ગાદી સ્થાપીને ઈ. સ. ૧૬૮૦ માં મરણ પામ્યો.

એ શીવાજીએ પ્રથમ પેશવઈ શામરાજને સોંપી હતી. એના પછી એનો મોટો છોકરો શંભાજી તખ્તશીન થયો. એણે શાણા પ્રધાનોને કહાડી મેલી કનોજીઆ ખાલ્સણના કહેવા પ્રમાણે રાજ કરવા માંડ્યું.

શંભાજીને મોગલ ફોજે ઐરંગઝેબ પાસે પકડી મોકલ્યો હતો અને ઐરંગઝેબે તેને મુસલમાની ધર્મ માનવા કહ્યું ત્યારે શંભાજીએ તેની દીકરી માગી તે પરથી ઐરંગઝેબે મોંઘા હતો.

શંભાજીના મુવા પછી એના છોકરા સાહુને ઈ. સ. ૧૭૦૮ માં ગાદી મળી. સાહુનો દાદો શીવાજી લુટારો હતો તેથી ઐરંગઝેબ એને મળકમાં સાહુ કહેતો હતો. એ ઈ. સ. ૧૭૪૯માં ગુજરી ગયો.

ઐરંગઝેબને પાંચ છોકરા હતા, તેમાં તેની હયાતીમાં એ મરણ પામ્યા હતા. એ ત્રણ છોકરાઓને એક સરખી રીતે રાજ સોંપી આપવાનો ઐરંગઝેબનો વિચાર હતો પરંતુ મોઆજીએ આજીમ તથા કામઅખસને બારા ફરતી લડાઈ કરી મારી નાખ્યા અને બાહાદુરશાહના નામથી ગાદી પર બેઠો.

એ બાહાદુરશાહનો મનસુખે રજપુતો સાથે યુદ્ધ કરવાનો

હતો પરંતુ શીખ લોકોએ નવું રાજ ઉઘડી કરી તેના રાજ-
માંથી ભાગ લેવા માંડ્યો તેથી લડાઈને બદલે ઉલટી
સલાહ કરવી પડી. એ શીખ લોક વિશે એહેલું કેહેવાય છે
કે ઈ. સ. ૧૫૦૦ ની સાલમાં નાનકથાઈ એક ધર્મ રચા-
વ્યો, તેમાં એવું હતું કે હિંદુ તથા મુસલમાન પોતાની
મરજી પ્રમાણે ધર્મ પાળે પરંતુ તેમાં કોઈએ અડચણ
કરવી નહીં. આ પ્રમાણે અકબરના વખતથી તે શાહ-
જાહાંના વખત સુધી નીકળ્યું પણ બાહાદુરશાહના વખ-
તમાં મુસલમાનોએ તેમના કેડે લીધો ત્યારે તેઓએ લ-
ડવઈઆના રૂપથી ઘણા મુલક ઉજડ કર્યા.

એ બાહાદુરશાહએ પાંચ વરસ રાજ કરી ઈ. સ.
૧૭૧૨ માં પોતાની દેહ છોડી. એના મરણ પછી એના દી-
કરા જહાનગરશાહને ગાદી મળી પણ તે પોતે હતો તે-
થી ફીરોઝસીરને ગાદી મળી. એ ફીરોઝસીરને હુસેન અલીએ
બાલાજી વીરવનાથની મદદ વડે ઈ. સ. ૧૭૧૯ માં મરા-
વી નાંખ્યો ને તેના પૌત્ર મહમદશાહને ગાંધીપર બેસાડ્યો.
એ બાલાજીને ઈ. સ. ૧૭૧૪ માં પેશવઈ મળી હતી તથા
એણે મરઠી સત્તા ધણી વધારી હતી.

એ છ વરસ પેશવઈ કરી ઈ. સ. ૧૭૨૦ માં ગુજરી
ગયો એના મુત્તા પછી એના વડા પુત્ર બાજીરાવને પેશ-
વઈ મળી એ ધણો મુરો હતો. એના પછી એના છોકરા
નાના સાહેબને પેશવઈ ઈ. સ. ૧૭૪૦ માં મળી હતી.

ઐરંગઝેબની કેટલીએક પેઢીએ મહમદશાહ નામ
પાદશાહ થયો, તેના વખતમાં ઇરાનનો નાદીરશાહ આ-
વીને નવ કરોડ રૂપીઆ લુટી ગયો તથા ઘણા આદમીને

મારી નાંખી પાછો દેશ ગયો. એ વખતે દીક્ષીતું રાજ ધણું માઠી અવસ્થામાં હતું સરદારોમાં કુટ હતી તેથી મરઠાએ એ પણ થોડા દીવસ દીક્ષીના રાજપર સેહુલ કરી લીધી. એ વખતે સીખલોક પણ જિરમાં આવ્યા હતા.

મહમદશાહ ૨૯ વરસ રાજ કરીને ઈ. સ. ૧૭૪૮ માં મરી ગયો એના મરણ પછી એનો છોકરો અહમદશાહ થયો.

એ મહમદશાહની દીક્ષીના સરદાર ગાજીઉદ્દીને હાલ કરે ની મદદ વડે આંખો ફેડી તથા ઈ. સ. ૧૭૫૮ માં આલમગીરને ગાદી પર બેસાડ્યો.

આ આલમગીર મોગલવંશનો છેલ્લો રાજ હતો અને એ ના વખતમાં અફઘાનીસ્તાનના અહમદ દુરાનીએ દીક્ષો જીત્યું ત્યારે એ મોગલ વંશનો છેડો આવ્યો.

આલમગીર ૪ વરસ રાજ કરી ઈ. સ. ૧૭૫૮ ના સાલમાં એના સરદાર ગાજીઉદ્દીનને હાથે મરણ્યો. એ અહમદ દુરાની સાથે પાણીપતમાં વીશ્વાસરાવ તથા તેના સરદાર બાહિસાહેબે ભારે યુદ્ધ કીધું. એણે હિંદુસ્તાનપર ચાર હુમલા કર્યા હતા પણ આખરે સને ૧૭૬૧ ના જાનવારી મહીનાની ૬ ઠી તારીએ વીશ્વાસરાવ તથા મરાઠા હાર્યા. આ લડાઈમાં મરાઠાના બે લાખ માણસોનો ધાણ નીકળી ગયો. ઈ. સ. ૧૭૬૧ માં મોગલ રાજ્યની આ લડાઈથી સામાપ્તી થઈ અને મરઠાની ધણી પડતી દશા આવી. તે લોકો કરીને ઉઘાજ નહીં. મુસલમાનોના રાજ્યમાં રૈયતને ધણું દુઃખ હતું, કંકત, શીરોજીદીન, અફખર, અને સીરસાહાના વખતમાંજ સુખ હતું. એ પ-

છી હિંદુસ્તાનમાં યુરોપના લોક આવ્યા, અને ધીમે ધીમે તેઓની ચડતી થઈ.

મોગલ વંશ..

રાજા કે બાદશાહા ક્યા સાલમાં ક્યા સાલમાં કેટલા વરસ
 ઓના નામ. ગાદીએ બેઠા. ગાદી પરથી રાજ કરીયું.
 ઉઠ્યા અથવા
 મરણ પામ્યા.

બાબર	૧૫૨૬	૧૫૩૦	૪
હુમાયુ	૧૫૩૦	૧૫૫૬	૨૬
અકબર	૧૫૫૬	૧૬૦૫	૪૯
જહાંગીર	૧૬૦૫	૧૬૨૭	૨૨
શાહજહાં	૧૬૨૭	૧૬૫૮	૩૧
ઔરંગઝેબ	૧૬૫૮	૧૭૦૭	૪૯
બાહાદુરશાહા	૧૭૦૭	૧૭૧૨	૫
જહાનદારશાહા	૧૭૧૨	૧૭૧૩	૧
ફરોબશીર	૧૭૧૩	૧૭૧૯	૬
મહમદશાહા	૧૭૧૯	૧૭૪૮	૨૯
અહમદશાહા	૧૭૪૮	૧૭૫૪	૬
અલમગીર	૧૭૫૪	૧૭૫૮	૪
ગાલિબદીન	૧૭૫૮	૧૭૬૧	૩

(૨૫)

હિંદુસ્તાનના રાજાઓએ કરેલી સ્થળવાર યુદ્ધાવળી.

આમાં અનુક્રમે સ્થળ, તારીખ, માસ, સન હરાવનાર
અને હારનાર એ પ્રમાણે બોલું.

કુરુક્ષેત્ર	ઈ. સ. પૂ.	૧૪૦૦	પાંડવ-કૌરવ
પંજાબ	"	૩૨૮	સિકંદર-પારસ

મહમદે કરેલી બાર સ્વારીઓ.

૧ લાહોર ઉપર	ઈ. સ.	૧૦૦૧	મહમદ-જયપાળ
૨ ભાટીઆ	"	૧૦૦૪	મહમદ-ભાટીઆ ના રાજા
૩ મુલતાન	"	૧૦૦૫	
૪ નગરકોટ	"	૧૦૦૮	એજ-અનંગપાળ
૫ મુલતાન	"	૧૦૧૦	
૬ સ્થાનેશ્વર	"	૧૦૧૦	
૭-૮ કાશ્મીર	"	૧૦૧૨ તથા ૧૩	
૯ મથુરા	"	૧૦૧૬-૧૭	
૧૦ કલિંજર	"	૧૦૨૨	
૧૧ પંજાબ	"	૧૦૨૩	
૧૨ સોમનાથ	"	૧૦૨૪	મહમદ-વલ્લભ

પાણીપત	ઈ. સ. /	૧૧૯૩	શાહાબુદ્દીન ગોરી-પૃથુ- રાજ.
પાટણ	ઈ. સ.	૧૩૦૪	અલીકુખા-કરણુધેલા
પાણીપત	૨૧ વ્યપ્રેક્ષ	૧૫૨૬	ખાખર-ઈબ્રાહીમ
બ્યાથા	ઈ. સ.	૧૫૨૬	સંગ-ખાખર
સીકરી	૧૬ માર્ચ	૧૫૨૭	ખાખર-સંગ
ચંદેરી	૨૦ જાનેવારી	૧૫૨૮	ખાખર-રજપુતો.
મંદેશર	ઈ. સ.	૧૫૩૫	હુમાયુ-ખાહાદુરશાહા
બકસર	"	૧૫૩૯	શીરશાહા-હુમાયુ
કનોજ	"	૧૫૪૦	" "
પાણીપત	"	૧૫૫૬	ખેરેરામ-હેમુ
ક્ષીપ્રાનદી	"	૧૬૫૮	ઔરંગઝેબ-જરાવતશીંધ
શમઘઠ	"	૧૬૫૮	" -દારા
પ્રયાગ	૩ જાનેવારી	૧૬૫૯	" -સુજા
પાણીપત	૬ જાનેવારી	૧૭૬૧	અહમદુરાની-વીશ્વાસ રાવતથા ભાઉસાહેબ અને મરાઠા

સમાપ્ત.

